

RELIGIJA PIGMEJACA BAMBUTI

Dr Stjepan Doppelhammer

Inhalt: Diese Darstellung der Religion von Bambuti-Pygmäen stützt sich auf das Buch P. Schebesta's (Bruxelles 1950) und weist hin, dass der primitive Hochgottglaube von P. W. Schmidt und seiner Schule nicht überschätzt wurde. Nämlich von der Religion her lassen sich vier Schichten bei den Bambuti feststellen, aus denen die heutige Bambutireligion geworden ist: eine allgemeine negrige Urschicht mit dem Glauben an ein Höchstes Wesen und mit einem dynamischen Gottes- und Weltbild; die Schicht mit Buschgottglauben; die mondmythologische Schicht, die Afrika weitgehendst überlagert; die negerische manistische Schicht, die die Bambuti nur oberflächlich berührt.

P. Wilhelmu Schmidt i njegovoj bečkoj etnološkoj školi prigovaraju, da su precijenili ideju Najvišeg Bića kod primitivnih naroda, da su je previše idealizirali i poistovjetovali s kršćanskim shvaćanjem Boga. To čini i poznati katolički povjesničar religija Anton Anwander (Monotheismus, u časopisu »Theologije und Glaube«, Paderborn 1963, sv. 1, str. 52). No knjiga o Paula Schebeste o religiji Pigmejaca Bambuti na Ituri, pritoku Konga (Die Bambuti-Pygmaen vom Ituri, sv. II, dio III, Bruxelles 1950, str. 253) baca sasvim drugo svjetlo na to pitanje. To je Schebestino djelo rezultat dvaju njegovih putovanja među centralno-afričkim Pigmejcima (1929/30 i 1934/35).

Evo najprije Schebestinih podataka o bambutskoj religiji:

Najviše Biće označuje se najrazličitijim imenima: Nekunzi, Mungu (Mugu, Muku), Mugasa, Borumbi, Kalisia kod Basua; Muri-muri, Tore, Mbali, Pucho-pucho, Ba'atsi, Arebati, Geregese kod Efé; u naselju Oruendu, gdje se susreću Efé i Basua, Epilipili*

Ta su bića ponajprije stvoritelji. Kod Efé na Nduye na pitanje o Schebeste zašto jedan dio termitskog plijena, ugrabitog meda i sakupljenih plodova polažu na stranu u šumu, skočio je jedan starac i povikao: »Ta to sve pripada Tore-u, jer je Tore načinio drveće, on je načinio Pucho-pucho, Tore je sve načinio«. — »Tore nas vidi«. — »Vidi nas sve, koji ovdje sjedimo i također čuje sve, što govorimo. On također vidi zlikovca, ako počinja zlodjela i za kaznu ga zato ubija munjom ili čaranjem (bulozu). Također i bulozu potječe od Tore« (30). Epilipili, u naselju Oruendu, je prvi, uvijek je bio i nikad ne će umrijeti. On je gospodar svih, od Bambuti, Negera i Bijelaca. Sve je stvorio, također mjesec i sunce. Sve vidi i sve čuje, danju i noću. Zato stari opominju mladež s upozorenjem na Epilipili-a (58).

Nekunzi, Borumbi, Tore i Mbali stanuju gore i prvu dvojicu nitko nije vidio, zato za Nekunzi-a i Tore-a ne znaju kako izgledaju (14, 26). K Nekunzi-u dolaze svi Basua i on ih pblizhe pregleda, dobri ostaju kod njega, zle (kradljivce, ubojice) baca u vatru (15). — Mungu je ljubazan, od njega sve imaju (23) i Muri-muri je dobar, zato ga nazivaju »afa«, Otac (32).

* Opaska: brojevi u zagradama označuju stranicu u knjizi o P. Schebeste.

Tore je gospodar života i smrti. Smrt je došla na svijet ludošću žabe krastače, koja je dopustila, da joj lonac sa smrću skinе druga, obična žaba, koja ga je onda razbila (25).

U jednom se mitu kaže: »Ispočetka je bio samo Mugasa, on je bio sam. Nije imao ni žene ni braće« (19). I Borumbi je sam (23). Spomenuti mit kaže, da je ispočetka Mugasa živio među ljudima, govorio je s njima kao sa svojom djecom, no nije im se pokazivao. Na svom odlasku ostavio im je oružje, oruđe i naučio ih kovačko umijeće (19). Navodi se više razloga zašto je Epilipili napustio zemlju, no uvijek se radi o prekršaju neke njegove zapovijedi. U jednom mitu, kad majka nije htjela nikome ništa dati od dvaju divljih svinja, koje je ubio njezin sin, to je dovelo do neprijateljskog razračunavanja s drugim ljudima, jer se prema Epilipijevoj zapovijedi lovina morala dijeliti između svih. Ljudi su se zbog toga ubijali. To je oneraspoložilo Epilipija tako jako, da se povukao od ljudi (58).

Mnoga su ta božanstva povezana s raznim pojavama na nebeskom svodu. Pokaže li se duga, Basua među Negerima Bakango, udaraju o lisnati krov kolibe i vape: »Odlazi, Mungu! Mungu, odlazi! Ti, odlazi!« (16). Borumbi prouzrokuje grom tapkajući po nebeskom svodu (23). Tore munjom ubija zločinca. Ako netko lakoumno razbacuje živežne namirnice i siluje ženu, tad munja udara njega ili nekog njegova rođaka (27). Epilipili zapovijeda, oluji jednako kao i kiši (58). I duga je i ovisna od njega. Ona se može pokazati na nebu samo s pristankom Epilipilijevim, jer on ne će da se ljudi plaše i ne usude se izaći iz svojih koliba (59).

Nadalje su bambutska božanstva posebni pokrovitelji džungle. Kalisia je u prvom redu Bog lovaca. On im napominje, kada će i gdje će uloviti divljač, što više on im dogoni divljač. On napinja luk i cilja za njih te vodi strijelcu da pogodi (22). Tore i Mbali putuju šumom, čuje ih se, jer udaraju o drveće (26, 31). Muri-muri obitava samo u gustim šumama, u krošnji drveća, noću zavija. Njegov zov znači ili nečiju smrt ili uspjeh u lovu. Zalutale u šumi on ubija (24). Božanstvu džungle je upravljen gotovo i čitav kult. Kod drveta s divljim medom Pigmejci Alianga lupa nožem o drvo, priklanja mu sasvim blizu svoje lice i povikuje: »Oče, daj da nađem! (med)« (68). Lovac Musua stavlja preko noći svoje lovačko koplje u rašlje žrtvenog stupa i zaziva Kalisiju za lovnu sreću. Tad ujutro polazi s tim kopljem u lov (68). I kod traženja biljevne hrane prigodice se mole: »Tore, daj mi te stvari!« (68). Za uspješan lov Pigmejci Aliangina je rekao: »Tako je bila Mbalijeva volja« (34). Osim ovih zaziva božanstvu džungle se prinosi primicijnska i pomirna žrtva. Jedan stari Musua je rekao: »Stavljamo komad srca ulovljene divljači u šupljinu drveta s riječima: 'To je za Muema!', kako Babira zovu Mungu-a. Na isti se način ostavljaju komadići saća i nešto od sakupljenih plodova za Muema, koji nam je sve to dao, za Muema, koji živi u šumi« (75). Kod jedne takve lovačke žrtve moli se: »Mbali, to je tvoje, daj nam divljači, da je ubijemo!« (78). Ako im je božanstvo »zatvorilo šumu«, jer dugo nemaju sretne lovine, i to zbog nekog njihova prestupka, onda prinose pomirnu žrtvu. U naselju Rodjo morali su je prinijeti, jer diobu ulovljene antilope nije obavio najstariji Efé. Ona se odvija ovako: Na zemlju polože sve oružje a svi lovci stanu unaokolo. Žrtva je kokot. Najprije njim mašu nad oružjem i lovcima, zatim mu odsijeku glavu a krvlju poškrope oružje i lovcima ruke, trup bace na zemlju, koji poiigrava i ako se smiri s krvavim vratom okrenutim prema šumi, to je sretni znak. Mrtvog kokota ne smiju jesti lovci, nego ga poklone ženi udanoj u stranom klanu. Njezin

sin stavi kokotovo srce i jetra u majušnu žrtvenu kolibu saka. Kod tog izlaganja najstariji Efé je molio: »Za Mbalija to tu stavljam, Mbali, daj mi divljači, da je ubijem. Za mbefe (šumski vrašćić) to stavljam!« (82). Žrtva kokota i žrtveno prolijevanje krvi doduše nije vlastito Pigmejcima, no o. Schebesta kaže: »Vjerojatno je neka vrst pomirne žrtve u svrhu otvaranja šume bila Bambutima vlastita od starine, jer je zbog propuštanja primicijske žrtve obično kao kazna prijetilo zatvaranje šume« (84).

Posebno se ističe povezanost navedenih božanstava s mjesecom. U naselju Koukou Mjesec je gospodar svih ljudi i svih mungu (pokojnici). Mitskom Mjesecu Arebati pripisuje se stvaranje svijeta i ljudi, koje neprestano stvara mjesečnom periodnošću žene. Iz menstruacijske krvi tvori ljudsko tijelo i daje mu boruci (životna sila). Tako oblikuje mjesec dijete u utrobi majčinoj. Odmah mu odmjerava i duljinu života, tako da u dan, kad dođe konac vremena, Mjesec opoziva boruci i čovjek mora umrijeti (50 s). Effé ga nazivaju očinskim imenom »afa«, kad ga na pr. mole, da bi tako uredio šumu, da dade dovoljno divljači i živežnih namirnica (54). U naselju Oruendu kažu, da najniže stanuje munja, nad njom Epilipili a nad njim Mjesec. No Epilipili zapovijeda mjesecu, kad smije izaći, kad ne. Doduše mjesec uzrokuje menstruacijsku krv, ali Epilipili određuje, da li će dijete biti dječak ili djevojčica (57). U naselju Maseda Mjesec je stvorio prvog čovjeka Ba'atsi. I kad je jedan muž ukrao svojoj trudnoj ženi zabranjeni plod s drveta tahu, Mjesec ga je odmah otkrio i javio Mugu-u: »Ljudi, koje si stvorio, prekršili su tvoju zapovijed i jeli plod od drveta tahu« (49). Ovdje su igrale ulogu i geografske prilike. Bambuti na Ituri kao šumski stanovnici imaju malo mogućnosti promatrati nebo i zvijezde. Samo mjesec čini iznimku, koji u tihim noćima prosjajuje svoju srebrnastu svijetlost kroz krošnje drveća (115). Osim toga od većeg su utjecaja nego zvjezdano nebo za šumske Bambute oluja, munja i grom (117).

Još jedno značajno obilježje pokazuju bambutska božanstva. Od Tore i Muri-muri u mitima Efé krađu prvu vatru i prve banane. No istom treći puta uspio je Doru, koji ima naročito mnogo megbe (životna sila), ukrasti vatru. Muri-muri za bržim Doru viče: »Ovdje je nasuprot meni jedan ravan! Doru, mi obojica potječemo od iste majke!« (29). To znači njih obojica su ravnopravni u magičnoj sili. U naselju Oruendu duvanje u pištaljke segbe kod približavanja oluje istoznačno je sa zazivanjem božanstva Epilipilija (107). Zato o. Schebesta kaže: »Vjera u jednu životnu silu, koja je vrlo raširena u Africi, pripada već tom najstarijem pigmejskom sloju« (96). S tim u vezi evo što kaže o. Schebesta na pitanje: »Kakvu osjetilnu predodžbu imaju Bambuti o božanstvu?« »Po sebi je ono nevidljivo i zato se ne može opisati, kažu oni. Mit se na to ne obazire i crta šaljivo, Bog čas kao dijete, ili starac, čas kao čimpanza ili kameleon, zatim opet kao biće, koje se sastoji samo od glave, koja izrasta u trn itd. Sve je to manje važno; važnije je, da Boga uvijek predstavljaju kao osobu pa ma u kakvom god se liku pojavljivao. Ne može se dokazati, da sebi Boga predstavljaju kao duha, kao što je uopće prijeporno, da li Bambuti (a također i šumski Negeri) imaju pojam duha. Ja mislim, da mjesto našeg pojma duha zauzima pojam sile. Božanstvo je osoba, u kojem je moć i sila usredotočena u najvećoj mogućnosti. Sva stvorenja učestvuju u toj sili, svako stvorenje na svoj način« (163).

Još se jedna crta odrazuje u tim božanstvima. Efé u naselju Ebaeba misle, da danas ima mnogo tore-a, da je Toreovo naselje puno njih. Tore voli lodi (pokojnički duhovi) a ne ljude, zato ljudima šalje bolest i ubija

ih (42 s). Ba'ats je gospodar i od kraljevstva lodi (46). U jednom se molitvenom zazivu kaže: »Mbali, reci mom ocu, da mi dade divljač' (koju) ubijam« (69). Efé u naselju Ebaeba lovačku žrtvu ne prinose Tore-u, nego lodima. Komadić se srca stavlja na lišće. Tore vidi što biva i sve čuje; on o tom obavješćuje lodi što im njihova djeca pripravlja i što su kod toga rekli, oni trebaju ići i jesti. To se i događa. Lodi žrtvovatelje zagovaraju kod Tore-a moleći ga: »Ta sve je tvoje, ta ti im možeš dati za što te mole« (78 s). No taj manizam nije vlastit Bambutima. Oni nikad na grobove ne stavljaju hranu (94).

Jednako Bambuti ne poznaju niti animizam, nego neki demonizam. »Bića, koja ovdje dolaze u pitanje nipošto nisu animističkog porijekla, kaže o. Schebesta. Budući da su lodi (pokojnički dusi) negerskog porijekla, dakle za Bambuti su isključeni, dolaze u pitanje samo ona bića, koja pripadaju krugu šumskog božanstva. No ti 'demoni' nisu dusi, nego personifikacije nadljudskih moći, koje se pojavljuju u različitim likovima kao vrašćici, ljudi i životinje, što više i kao prirodne pojave, mjesec, munja, duga itd. i čitaju svoju moć« (95 s).

Na koncu svega, evo što kaže o bambutskoj religiji Pigmejac Alingina iz klana Bandingbou: »No bilo bi krivo pomisliti, da je prema shvaćanju Bandingbou Muri-muri njihovo najviše božanstvo. Izgleda da je samo gospodar šume i divljači. Prije njega (vremenski) i iznad njega (prema gospodarnosti) je jedan, koji stanuje u nebu. To je Starina s dugom bradom, koju amo tamo njiše, čime nastaju vjetrovi, oluje i kiša. On je prvi, jedini, koji je stvorio svijet. Ne govori se, da je on otac od Muri-muri, jer se otac Muri-murijev zove bou (prije već spomenut kao ou-ororo), dok se to božanstvo zove Geregese. Efé ga ukratko zovu odu — djed. Također ga zazivaju. Geregese je nadalje gospodar munje i duge. Kad Geregese opazi, da ljudi govore ili čine zlo, tad dovlači oluju i nalaže munji, da zlikovcima rasvijetli kuću. Načini li netko na pr. preljub, tad munja udara preljubnika i ubija ga. U početku je Geregese živio zajedno s ljudima i dao im zapovijedi. Geregese ne će nikad umrijeti, jer kad bi on umro, tad bi s njim propao cijeli svijet« (33). U jednom se mitu kaže: »U doba, kad je Geregese držao ljude zavezane u svežnju od modi-utu (jedna vrst žbuna kernu)...« (33). Ovaj Alingonov izvještaj potvrdio je stari Kabondo iz klana Bata'a, da je iznad Tore Pucho-pucho netko, koji je veći od njih, naime Stvoritelj, Starina s dugom bradom. No ne zna mu za ime (34). Efé Usuate ovako je počeo mit o postanku smrti: »Starina, koji je sve, također i čovjeka, stvorio, sjedio je na užarenom suncu...« (44). To je Stvoritelj, čije ime Usuate nije znao. Tako je on čuo od svoga oca, koji također nije znao ime. No taj Starina nije Tore (45).

U čitavom ovom kompleksu bambutske religije nije se lagano snaći. Tako je to bilo i o. Schebesti. On piše: »U potrazi za Božjim imenom Pigmejaca na Ituri nailazio sam neprestano na ime mugu (mungu)... Budući da me naziv mungu za pojam Boga nije mogao zadovoljiti, tragao sam dakle grčevito za drugim imenima. Neko sam vrijeme mislio, da sam takav naziv našao u tore... Tad je opet stupio na pročelje mbali (bali), ali jednako skeptički promatran. Ukratko, nisam našao nijedan odgovarajući izraz za pojam Boga a ipak je bilo jasno, da je pojam Boga, pojam Najvišeg bića bio Bambutima udomaćen. To je nedvojbeno proizlazilo iz njihova govora. Rješenje zagonetke dopalo mi je istom nakon više godina, kad sam počeo shvaćati smisao pigmejske mitike i opazio, da božanstvo nastupa u mnogostrukim

pojavnim oblicima i zato također pod različitim imenima. Mit rascjepljuje božanstvo u mnogostruke personifikacije različitog vrednosnog stupnja, koje čak mogu međusobno doći u protivurjeđe, od kojih se jedne izdvajaju kao dobre, druge kao zle. Pripovjedači mita danas u većini slučajeva ne znaju protumačiti mite... Urođenički pripovjedač shvaća mitske junake kao međusobno različite osobe, no oni su prema etimologiji imena ipak jedna te ista osoba i predočuju samo različite funkcije božanstva. Što vrijedi o mitima, vrijedi jednako o prirodnim silama, koje su simboli božanstva ili o životinjama, koje su Božji zastupnici. Najzanimljivije je u čitavoj stvari, da su Bambuti, kraj sve rascjepkanosti božanstva u mnoge likove, sebi još često svjesni jednog Bića, koje stoji iznad svih tih mitskih likova. To je samo božanstvo, osobno Najviše Biće, koje tako reći stoji u pozadini svega religioznog vjerovanja i kulta. Njegovo ime nije poznato, to je ‚Otač‘- ‚Djed‘ ili ‚Praotač‘. A ako se urgira za njegovim imenom, tad se iznosi sad ovo, sad ono, no ono je vlastito nosiocima mitskih božanskih likova, čime se otkriva prelaz poimanja Najvišeg Bića u mitske likove» (154 s).

Dakle, drugi temelj Schebestinih zaključaka u sistematizaciji bambutske religije jest etimologija imena. »U bambutskoj se mistici, kaže o. Schebesta, pojavljuju imena, kojih su rječni korijeni rašireni po čitavoj Africi... Upravo začuđuje, da se rječni korijeni triju u Africi najviše raširenih Božjih imena susreću baš kod Bambuti na Ituri, gdje oni nipošto nisu skorašnji umetak, nego izgleda, da su mitska prabaština. Tri Božja imena jesu: jambi, tore-mbali i mungu (mulungu), da navedemo najpoznatije nazive.

1. Od rječnog korijena amba (aba) (= svijetliti, gorjeti) izvode se: amba, mba, jambi, dzakomba, kyumbe i dr.

2. Od rječnog korijena ara (= biti bijel, rasvijetliti): mbali, tore, muri-muri, kulu, nguluvi i dr.

3. Od rječnog korijena anga (angwe), aga (agwe) (= moćan, snažan, jak): mu(n)gu, mugwe, mulungu, kalunga, suku i dr.

Ništa manje začudno je, da su ta božanstva poistovjetovana s mjesecom, budući da se izraz za mjesec jednako tvori od istog rječnog korijena» (124). Četvrti rječni korijen ada upotrebljava se za tvorbu magičnih pojmova (145).

Na temelju tih rječnih korijena i njihova prvotnog značenja o. Schebesta daje ovakvo tumačenje Božjih imena kod Bambuti:

Mungu, mugu, muku... = Punosnažan, Svemogućí, koji sadrži ili daje svu životnu silu, odnosno upotrebljava je stvarateljski, dakle Stvoritelj (169):

Mugasa i ba'atsi = Snažni, Svemogućí, Svijetleći (170 s).

Bali = oganj, ostvjetljivač = mjesec

Epilipili = rasvjetljivač = mjesec

Tore i Muri-muri = Goreći = mjesec i vatra

Doru = oganj

Geregere = zablještavajući (173)

Arebati = Gospodin Mjesec

Borumbi = mjesječev oganj (175).

Dakle, bezimeno prastaro Najviše Biće živi danas među Pigmejcima Bambuti u tri pojavna lika, u tri hipostaze, kako to navodi o. Schebesta:

1. Neprijeporno u pročelju bambutskog religioznog i mitskog mišljenja stoji jedno osobno, nadmoćno Biće, čije je sjedište na nebu. O nekoj personifikaciji nebeskog svoda tako se malo može govoriti kao što i kod

šumskih Negera (156 s). To božanstvo na nebu nosi mnoge lunarne crte, tako da ga o. Schebesta naziva lunarni Bog.

2. Božanstvo na zemlji, koje vlada svakidašnjim životom Pigmejaca i o. Schebesta ga naziva šumski Bog.

3. Bog u carstvu pokojnika.

Evo kako o. Schebesta crta ova božanstva:

»Bezimeni Bog neba, 'Otac' ili 'Djed' sam je i bez žene, bez obitelji. Ljudi, njegova djeca, osjećaju se u potpunoj ovisnosti o njemu, i to tako, da bi bilo besmisleno i beskorisno buniti se protiv njega. Bogu nije nitko jednak i kad bi on jednom umro, tad bi propao i svemir. On je vječno opstojeći uzdržavatelj svijeta. Jednako se ističe njegova dobrotu kao i njegova kaznena pravednost. Time se rješava svaka tvrdnja o dokonosti toga božanstva. Ono se služi munjom, olujom, koja lomi drveće u naselju zlikovaca, kao što se služi i leopardima, bolestima a čak i magijom, da ukroti nepokorne ljude. Svaka nesreća, ali i svaka radost svodi se na Božje određenje. O tom se božanstvu govori sa strahopočitanjem, prigodice upravljaju mu se zazivi. No nije dionik žrtvenog kulta. To je tim upadnije, jer imaju dobro zasvjedočen žrtveni kult šumskog božanstva. Teškoća, koja iz toga proizlazi, uistinu se može samo tako riješiti, da je šumski i lovački Bog, koji zauzimaju svakodnevni interes Pigmejaca, upravo najrealniji pojavni lik Najvišeg Bića. To je jedno te isto biće. Zato se i šumski Bog naziva 'Otac' i 'Djed' poput Najvišeg Bića, kao što ovo sebi mora nekad dopustiti naziv poput 'mugu', 'tore', 'gerese', 'epilipili', 'mbali', koji po sebi (prema etimologiji) pridaju samo lunarnom, odnosno šumskom božanstvu. No nedvosmisleno je jasan izraz bambutskog teologa Aliginsa o Najvišem Biću, da je taj 'Prastari', 'Djed' prvi i jedini, koji je stvorio svijet, koji je gospodar svemira i koji nikad ne će umrijeti. On je veći i moćniji od tore i njegova oca pucho-pucho, kako je nadopunio jedan drugi Pigmejac. On je dao, da ljudi proizađu iz žbuna modi-utu« (167).

»No u tom se ne iscrpljuje pigmejsko vjerovanje u Boga. Bog ne stoji samo u praiskonskim mitima kao svijetli, svemogući, dobri, odnosno pravedno kažnjavajući očinski lik, koji se poslije grješnog pada povukao u duboke svemirske daljine, o kom poslije još čuvaju sjećanje, ne, Bambuti imaju i jednog Boga sive svakidašnjice. Oni imaju još uvijek, također još i danas, doživljaj Boga, dan za danom. Oni osjećaju Božju prisutnost njegovim tajanstvenim zahvatanjem u događaje svakidašnjice. To božansko biće je upravo zemaljski Bog, Bog šume i lovaca, Bog koji upravlja i vodi sudbine ljudi. Bambutske misli više ne uznemiruje pitanje, odakle svijet, odakle ljudi, odakle smrt; na sve to daju im miti odgovor, koji Boga crtaju kao stvaralačkog praoca, praroditelja, spasitelja i kulturnog heroja. Miti također daju odgovor i na pitanje odakle nebo, mjesec, sunce, zvijezde. Svakidašnjicu prevladava briga za svakidašnji kruh, za biljevnu hranu koju žena skuplja i za divljač koju muž lovi. Borba za život, za svakidašnji kruh, dala je Bogu lik životne sredine... Taj Bog je stvoritelj i gospodar šume, životinja, ljudi... Šumski Bog je čudoredno-obvezna moć, koja kažnjava prestup svojih zapovijedi. Čovjek mora prema Bogu pokazivati strahopoštovanje, podaničko držanje, koje se očituje u molitvi, zahvali i kajanju. Svakako ne mogu se bogoštovna očitovanja isporučiti s očitovanjima zapadnjačke religioznosti, ona su u pravilu više neposredna i spontana te im manjka naše običajno pobožno držanje kao i većinom svaki ceremonijal. Mombuti ustraje neprestano u očekivanju božanskog djelovanja na svoj život, često traži i da ga

izazove, na pr. da sebi kod spavanja stavi pod glavu strijelicu, da mu Bog u snu dade upute. Nesreće, obolenja svode se na Boga i njegovo određenje, kao i smrt« (222 s).

Daljnji razvoj u bambutskoj religiji smjestio je Najviše Biće u carstvo mrtvih: »Pigmejski šumski Bog, koji obitava u zemljišnim i drvetovim dupljama, približuje se pokojnicima, koji prema negerskom vjerovanju jednako borave u zemlji i spiljama. Odavle se probija negerijski manizam u pigmejsku religiju i čini, da Bog šume postaje Bog i gospodar carstva pokojnika a zatim dapače čak carstvo pokojnika (213)... Prilagođivanje manizmu je ipak danas u toku, i to tako, da Bog šume postaje gospodar carstva pokojnika. Ta preobrazba ideja opaža se također i u negerskom području, gdje je prastari zemaljski Bog šume postao podzemni Bog ili ga se čak poistovjetovalo sa carstvom pokojnika. Kod toga mi lebde pred očima, nastavlja o. Schebesta, različita mišljenja istraživača o pojmu Boga mnogih naroda Bantu, koji iza jednog imena vide sad božanstvo, sad samo plemenske pređe ili pokojnike i carstvo pokojnika, kako je to na pr. slučaj kod Yao, gdje Mulungu označuje djelomice Boga, djelomice pokojnike. Slično se također nalazi i na Ituri, gdje na pr. Tore može označivati kako božanstvo tako i Boga u carstvu pokojnika, carstvo pokojnika i pojedine pokojnike (233).

Velikoj nivelaciji bambutskih božanstava najviše je pridonijela lunarna mitika (152), koja po mišljenju o. Schebeste dolazi iz vana: »Prvotno se pod mungu (s izvodima) ima razumjeti Bog Stvoritelj bez ikakve veze prema mitici. Po mom mišljenju mitski moment unesen je u to ime iz vana (dakle također i k njemu pripadni kulturni sloj). Također i danas još mungu je najmanje od mitike zahvaćeno biće. Sklon sam mišljenju, da je to ime bilo prvotno vlastito jednom amitskom Najvišem Biću« (160).

Već je na to ukazano, da je najglavniji nosilac afričkih mita rječni korijen are(ere), što će reći, da su mitska bića u velikom srazmjeru stvarana od toga korijena. To možemo sebi ovako zamisliti, da je jedan mitski jako izgrađeni sloj u prehistorijsko doba preplavio velika područja Afrike, koji je zahvatio i Pigmejce. Taj je sloj izgleda donio sa sobom naziv za mjesec i lunarno božanstvo (korijen 'ere'), od kojeg su se tad prema afričkim jezičnim zakonima svi daljnji termini oblikovali u okviru lunarnog mita. Sa strane tome sloju stoji jedan drugi, koji ja nazivam sloj amba, koji je jednako jako mitski obojen, da li je nastao prvotno ili istom ispresijecanjem sa slojem ara, stvar je daljnjih istraživanja. Sloj amba je prije svega povezan s inicijacijama, odnosno s obrezanjem, što više možda nosilac obrezanja« (179). »O nosiocima obih lunarno-mitskih slojeva ne može se ništa reći. Ipak izgleda, da su oni imali bitnog udjela u oblikovanju naroda Bantu« (217). »Mjesec sjedinjuje u sebi dva bića, jedno dobro, uslužno i jedno neprijateljsko, podmuklo... Otuda potiče dvojnost bambutske i negerske religije. Što se naime govori o mjesecu, to analogno vrijedi o samom Bogu, da je on istodobno dobar i zao, jer stvara i donosi smrt, pomaže i stavlja zapreke, sad prijatelj, sad opet neprijatelj, sad otac, a sad i rušilac« (183).

Kao konačni rezultat o. Schebesta kaže, da se kod Bambutija dadu ustanoviti četiri sloja, iz kojih je nastala današnja bambutska religija:

a) jedan opći negridski prasloj s vjerom u jedno Najviše Biće i dinamičkom slikom Boga i svijeta;

b) sloj s vjerom u Boga šume;

c) lunarno-mitski sloj, koji je najdalje raširen po Africi:

d) negerski manistički sloj, koji je Bambuti samo površno dodirnuo (235).

»Postanak pigmejske vjere u Boga, kaže o. Schebesta, može se po prilici ovako prikazati: Pračovječanstvo je najprije imalo jedno iskustvo o Bogu, jedan doživljaj o Bogu, koje je proizlazilo iz životne zajednice s njim, jer je Bog živio na svoj način među ljudima. Iz tog doba potječe predaja o stvaranju, o dobrom Bogu Ocu', o raji. Iz tog doba potječe također predaja o prvom grijehu i njegovim zlim posljedicama, o bolesti, smrti, gubitku Boga. Ali prekid s Bogom nije bio potpun. Bog se još brinuo za svoju djecu organiziravši njihov gospodarski i društveni život. No budući da čovječanstvo nije moglo preboliti gubitak Boga, počelo je njihovo traganje za Bogom. Posljedica tog traganja bila je, ukoliko se radi o Pigmejcima, povoljna. Oni su sebi sačuvali prvotnu sliku Boga u simbolima. Dakako ideja o iznadsvjetskom Bogu je izbljedia i ustupila mjesto ideji o Bogu neba (kao lunarni Bog) i njegovom pojavnom liku kao Bogu šume. Manje se ocrtavaju obrisi božanstva u carstvu pokojnika« (168).

»SLUČAJ« TEILHARD DE CHARDIN

Mijo Škvorc D. I.

Prošle godine, 30. lipnja, Sveti oficij uputio je katoličkom svijetu »monitum — opomenu« što se tiče djela Isusovca Petra Teilhard de Chardina. Glasi ovako: »Quaedam vulgantur opera, etiam post auctoris obitum edita, Patris Petri Teilhard de Chardin, quae non parvum fervorem consequuntur. Praetermisso iudicio de his quae ad scientias positivas pertinent, in materia philosophica ac theologica satis patet praefata opera talibus scatere ambiguitatibus, immo etiam gravibus erroribus, ut catholicam doctrinam offendant. Quapropter Eminentissimi ac Reverendissimi Patres Supremae Sacrae Congregationis Sancti Officii Ordinarios necnom Superiores Institutorum religiosorum, Rectores Seminariorum atque Universitatum Praesides, exhortantur ut animos, praesertim iuvenum, contra operum Patris Teilhard de Chardin eiusque asseclarum pericula tutentur.

Datum Romae, ex Aedibus Sancti Officii, die 30. iunii 1962.«

To već drugi puta Rim službeno upozorava na djela patra Teilharda i na njihovu prikrivenu opasnost. Prije šest godina pretekla je u tome sveti Oficij Kongregacija za Sjemeništa i Sveučilišta. Znači, da je u katoličkom svijetu Pater Teilhard postao — što se veli — »slučaj«. O njemu se sve više govori, raspravlja i sudi. Ljudi umni i utjecajni uza nj pristaju ili protiv njega ustaju. Svakako, kao neki novi signum contradictionis u ovo izbezumljeno vrijeme Teilhard nešto znači. Ako se potsjetimo, da je u svijet bačena vijest iz Moskve o izdanju patrovih djela na ruskom jeziku, onda je to dvostruko zanimljivo. Potrebno je stoga, da i mi upozorimo na nj.

Napomena o životu i djelima. — Teilhard je napustio naš planet prije osam godina, točno na Uskrs 1955., a da nije po svoj prilici dorekao svoje završene misli. Za nas je i ovo, što nam je ostavio u nekoliko